

256 251 (7)

Nonwane.

I Kgodi Mpe K 34/5

rewritten copy

Setsumi Le Mokxekolo.

pp. 1-10

Folklore and notes on education and games from Molepolo.

Mošimane wa motsumi a tšwa xo ya tsoma a e na le mpya tše lesome. A fihla a hwetša pitšea tše lesome di ribexilwe di bobola byale ka mothšithšei wa dinose di re: Bōbōō. A di khurumolla a sa hwetšē selō ka xare xa tšona. Ka xo ya mafêlêlō a hwetša mokxekolwana a šila letsoko ka lenala. Mokxekolwana a tšwa a lekediša mošimanyana mošimane a namêla mohlare. Mokxekolwana a fihla a pēma mohlare ka lenala a re: Semaulele-semaulele, semau ngia thikhitha, semau ngiya ngina-ngina. Seklare sa wa. Gare xe se wa mošimane a re mošimane a thōma xo re: Makuruwe ntlêlê mpya tša ka, Makuruwe ntlêlê mpya tša ka. Makuruwe ntlêlê mpya tša ka, sa tša xweletša! Tša tla tša loma mokxekolo tša mmolaya tša mo kxeixanthša. Mošimane a foloxa a thšaba, mokxekolwana a šala a tsoxa a mo latêla a tšama a re: Spere ke seporo ngia mfumana, spero ke seporo ngia mfumana byalo-byalo. Mošimane xe a mmona xore o e tla, a tšena ka nokeng, bodibeng. Mokxekolo nala la fetoxa sexō a kxêlêla metse. A re: "ditoko nka ditokonya, ditoko nka ditokonya! Ditoko nka ditokonya"! Mošimane a re: "Makuruwe ntlêlê mpya tša ka! Makuruwe ntlêlê mpya tša ka. Tša fihla tša loma mokxekolo tša mmolaya. Mošimane a tšwa a thšabêla xaē, Mokxekolo a šala a tsoxa a mo latêla a fihla a mo nthša ka xare xa batho a mo swara a re mpepule, a mo pepula, nthšohlole a mo sokhlole byalo-byalo ba a ba ba fihla

dipitšeng. Mokxekolwana a re ntse nthēe
 ka mo pitšeng u be u (nthibexetše)
 nkhumêlê. A mo tse nthša ka pitšeng
 eka mokxekolo a beng a le ka xo yōna a
 šila letsoke ka lenala. Nkhumêlê u
 be u ribexetše pitša tše tša ka.

Mošimane a mo khurumêla a ribexetša
 le dipitša tsa xaxe a thšabêla xaê,

P. Mmahlane Molepo.

2
Mahlodi e be e le kxosetsana, o be a le
botse kudu le babô ba be ba mo rata mo
ba beng ba sa rate xe a tšewa. O be a sa
ke a ya xo raloka le bana ba bang a e
hlwa ka xae xabô. Le yêna o be a sa rate
xo (tšeo) tšêwa. Bakxomana ba banthši
ba lete tšê ding ba mo xoka a xaana.

Bofelong kxoši ya Maroteng a bitša
dinonyana tša xaxe, dinonyana tša
kwetša Mahlodi a anexile mmela lwapeng a:
o letile. Dinonyana e be e le tšê dinthši kudu.
Xe di fihla tša bokanêla mmela ola, a di raka a re
"Tloxaang mo le se ke la ja mmela oo wešo la dula mo
feriong sešo". Tša fofa tša dula kxorong, le xôna a di raka
a re: "Tloxaang mo kxorong ya papa". Tša fofa tša dula
sorong. Le xôna a di raka a re, "Tloxaang mo sorong
la papa". Tša fofa tša dula lethlalong, le xôna a di
raka a re "Tloxaang mo thlalong lešo". Tša napa tša
mo kuka tša leba naê thšemong ya mošatê mo
bo mmaxe ba beng ba ile xôna. O ile xe a
feta xo bo mmaxe a tšama a epela a re: O sepetšê
Mahlodi a kxototsane a sethoto ka ipea semlapo.
Ba xabô ba re: "Xa a sepele botse ngwana wa
kxoši ya rena, Mahlodi a kxototsane a sethoto ka
ipea semlapo. Xe ba rialo dinonyana di be di
hlakêla ka yêna mo xodimo. Ritse xe di tloxa naê
a apola pheta ya xaxe a e lahlêla fase, mmaxe a
e tšopa xore a šale a mmôna ka yôna.

Tša sobelêla naê xa xa tšô. Tša
fihla tša mmea lwapeng la
mošatê. Basadi ba mošatê ba
tšwa ba mo thabêla ba tlala ba
letša mekxolokwane.

251

Ba mo hlabiša kxomo ya eba moketē a napa a ba moxatša kxošī. Ha e sa le a tsēna moos e se a ka a bolēla le tšatši le tee xo fihlēla a eba le ngwana wa mošimanyana. Ngwana a xola a ba a diša mmase a sa bolele. Ngwana eo xe ba ile xo diša ba thee dinonyana. Ba re e mongwē le e mongwē a rētē mmase. Ba rēte ka moka, xe ba fihla xo yēna a re "xa ke tsebe rētō" sa mma, ba mo amoxe nonyana tšela ka moka. Ba nō dia byalo ka methla ba thea nonyana tšē dithšī ba nō mo amoxa. Ngwana eo a tsotēlla mmase xo fihlēla ka tšatši le leng xe a tsēna, mmase a re xo yēna: O re xe re rēta mmase o re ke "Mahlodi a kxototsane a mma ka ipea se sethoto semlapo". Batho ka moka ba thaba ba letša mekxolokwane xe ba e kwa a bolēla. Ba a ba ba mo hlabiša kxomo ka xoba e sa le a tsēna e se ba ka ba mo kwa a bolēla.

Bašimane ba ya xo thea dinonyana xosasa, ba re xe ba rēta a rēta mmase le yēna a re: Mma ke Mahlodi a kxototsane a mma ka ipea a sethoto semlapo, ba se ke ba mo tšēla a tla xae le nonyana tša xaxe tšē dithšī, a tla a di fa mmase. Ha tšatši le lengwē mmase a botša kxošī a re: "Ke nyaka xo ya xaxēšo. Kxošī a dumēla, a tloxa le morwaxe ba ya xaxabō" ba hwetša noka e tletšē. Mahlodi a re: Sexwaxwa khupa metse re fete ke mma Mahlodi

201

K34 | 5

a kxototsane a mma ka ipea e sethoto
 semlapo". Sexwaxwa sa re metse xa
 se ešo ke a bo lesêlê, lesêlê la re xa se
 ešo ke a bo kwena, kwena le yôna
 ya re xa se ešo ke a bo kubu. Kubu
 ya dumêla ya khupa metse ba feta,
 Ba fihla xaxatš, ba xabô ba mo
 thabêla kudu ba mo hlabiša kxomo,
 ke ya moselana wa Nkhotana.

(Ka Matloxeleng Mojapelo).

251

Bana ba banyennyana ba hlwa xaê le
 baxolo ba bôna. Banennyana ba hlwa ba
 raloša maswika ba re ke banana. Ba ba
 šetseng ba hlalefile moxare ba thsela
 kxati, ba khutélana, ba neana bokati.
 Mathapama ba ya xo kxa metsi ba kxa
 moroxo le kxonyeng ba ya xe e šetše e
 le ba baxolo. Ba afa mantšwane ba
 apeiša xôna mantšiboya. Ke e le lehlabula
 bo mmabô ba ba tlêla le tšea lehlabula.

Mantšiboya ba fala pitsa ba hladia, ba
 xotša mollô, bo-mmabô xe ba tšena ba
 hwetša ba apeile. Ka ba na nakô ya xo
 tšwafa.

Bašimanyana ba raloša dikxomo
 tšea maswika, ba hlalefileng ba bopa tšea
 matsopa, madišong ba hlaba xobeke. Ba
 kxa dikxophana tšea dinyenyana ba di
 hlaba ka meetlwa ba phadišana, ya
 phalwang ba re ke kaki. Ba dia le
 dithwai. Tšona ke maswika, e mong wa
 ponya ba kxêtha a mang xo a xaxe a
 ponyoloxa xore a tlê a a tšebê xo a bôna,
 Xe a le tšebile wa le tšea a re: Thwai kororo
 Xe e se lôna yola o tla mo laetša a re:
 Thwai kororo, byalo-byalo.

Xo tloxa moo ba ya xo tsoma dinyenyana,
 xe ba tenwa ba ja bonte. Ba betla dithoka
 ba di nthša marthla. Ke moka mongwê
 wa betša mo thoka ya xaxe e thlabileng, ba
 bang ba lebantšha xôna. Mathapama xe
 ba xorošitše diruô, ba raxa letle. Letle,
 ba sepela ka maoto le matsôxô, matsôxô a
 le ka moraxo byale ka xe motho a dutše, eo ba mo
 raxang yêna a eme a sepela a thšaba, xe ba
 tenwa ba epela dikoaša kapa ba ya mabeteng.

Ke moralokô oo ba hlakanang le banenyana. Dikoša tša masoxana le methepa ke tša dinaka. Masoxana a letša dinaka a biina ka maoto, methepa yōna e letša meropa ka phapa ya kubu. Meropa ye meraro e ya fetana. Methepa e meng ke ya xo hlakēla) ~~xe~~ masoxana a biina. Le xōna le phalang a mang le a rufiwa ka dipheta. Ke koša tšeb ya beng ba ye xo phalana le ba metse e meng ka tšona ba hlabišwe dikxomo. Koša tšena ~~di~~ binwa le ke masoxana a (-nyetseng) bikileng. Molaodi wa tšona o bitšwa malokwane. Yina xa a bini o letša phalafala, xe ba thōma le xe ba emiša.

Kxodišō ya Bana.

Bana ba banenyana ba laiwa ke bo mmabō xaē, ba putwa ke bōna mešomō ya sesadi, boitswaro byo bo botse le xore ba hlomphe ba baxolo xo bōna, xore ba kxēthē mantšwe xe ba bolēla le batho ba baxolo. Thutō e kxolo ba e putwa komeng, ke moo ba laiwang tša bosadi le xore xa a e nee monna a mo sware byang. Xe a raotše xa a sa dumêlêlwa xo paloka le bašimane. Mantšeboya o dula ka xaē. Ba thea dinonyana le dinyepo. Xe a nywetšwe xa a sa dumêlêlwa xo dula metseng, ba re ke motho wa batho. Baxolo-xolo ba le ba hlahlobyä kxweding e ngwê le e ngwê ya boraro xo bōna xore ba sa lokile. Ba hlahlobyä ke bakxekolo. Xe ba hwetša a senyexile o nthšiuwa dithakeng, o xoboxile ke mosadi.

Kxodišō Ya BanaBašimane.

Mošimanyana xo tloxa byaneng o
 putwa boxale xo mamella bokloko, xe a
 ka re xo hlabya ke mpotlwa a lla ba tla
 re u mosadi, monna xa a lle. O laiuwa
 ke banna kxorong a nyatše xo šika
 le banenyana. Ya ka hlwang le banenyana
 o tla hwetša ba bang bo mo epela ba re:
 "Mmabanenyaneng kxatla pipiping" O
 laiuwa xoba basadi xa ba palokelwe. Molaō
 o moxolo wa banna o o putwa thabeng,
 e leng moa a tlang ke phêtha bonna xona.
 Lešoboro le xe le ka ba le ditedu ke
 ngwana le tabeng tša banna xa le na
 polêlô.

Īaba tše, xo tee le tša kxōrō le
 nakō tša ngwaxa di laodiša ke
 Maiša Molepo.

Kxôró ke moo banna ba dulang xôna, ba šomêla xôna, ba rêra melato xôna, ba jêla xôna. Banna ba ya ka xae ka xo rôbala. Motse o mong le o mong o na le kxôró ya ôna. Xe motho a tšena motseng o tšena ka lesoro la kxôró, a hwetša banna kxorong.

Kxôró e axilwe ka maphatê a betlilweng e tiile xo eleletša le mohlwa wa dira. Moeti xe a fihla motseng wa dumediša, ba mo dumêla, yaba ba mmotšiša maphelô le madireng a moo a tšwang, le bôna ba mo ananela tša xabô bôna.

Moeti o fiwa dijô xôna kxorong, monna. Ha e le mosadi xe a dumedišitše o fetêla ka lwapeng basading ba bang. Ba be ba sa rate motho ya ka fetang le tlala, ba re "mpa xa e thsele noka". Ha mokxwa oo moeti ya fetang ba mo phexêlêla xore a je a tse a feta.

Ha e le ya phirimaletsweng, yêna xe ba feditše tša ditumedišo, ba mmexa xo monga motse, ke yêna ya ka mofang malaô le dijô. Xe e le mmapatšî ka moraxo xa tumedišo ba mmexa xo monga motse, mmapatšî a nthša sengwê sa tšeo a bapatšang a loba kxoši ya amoxêla madume a xaxe. Ke moka o tswêla pele papatsong ya xaxe.

Banna xe ba dutše kxorong, ba dula ditulong, bašimane ba dula faše ba thelêlêša banna xe ba bolêla, xa ba die lešata kapa xo tšena tabeng tša banna xe e se fêla moo ba ka botšišwang potsô ba ba araba yaba xo lekane. Bašimanyana ba xoletšwa wa bôna mollô thokô, dibešo di pedi kxorong. Ke bôna ba rongwang xo tšea dijô le xo bušetša mexopo ka

xaê. Banneng xo aule fêela ba setšeng
 ba xotše ba e-na le hlaloscanyô ya
 ditaba, Mašoboro xe a ipôna boxolo
 a be a senya dilô ka boomo le Kxomo
 ba e bolaya naxeng ba e ja. Xe mong
 a yôna a re o dia molato banna ba be
 ba re xo kxoši Wetša batho ba ba
 xotše, xobane lešoboro le be le sa lefišwe,
 lešoboro/ba be ba le swantheša le mpya.

Moumane xe a wetš le xe e le o manyenyane
 ya ka bang le lemô tše 15, ke monna, xe ntwa
 e etšwa o tšea marumô a ya; ke monna,
 Alhe lešoboro le lemô tše 30 xa le ye; ke
 ngwana. Mašoboro a maxolo a be a aca
 seruthuthu kxorong a lala xôna, a
 manyenyane a lala ka xaê le bo mmabô,
 Banenyana ba mathiša ba lala ka
 mothopeng le bo maxolwa bôna. Ba be
 ba swana le mašoboro ka xohle le xe a
 letšwe ngwana wa xaxe wa bolawa, le
 xo sêkwa xa a sekwe. Kôma e be e le
 yôna nthô e kxolo e beng e dia motho
 xore e be monna kapa mosadi, xobane
 le xe a raotše xe a se a wêla xa se selô.

Maiša Molepo,

end 5251